

TUDOMÁNYHÓNAP

Bemutatkozik az Akadémia IX. Osztálya –
az MTA 200 februári programjai
*Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya
tudományterületei az Akadémián¹*

Section IX. of the Academy Presents –
February Programs of MTA 200
*The Scientific Fields of the Section of Economic and Legal Sciences
at the Hungarian Academy of Sciences*

Halmai Péter

az MTA rendes tagja, a IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya elnöke
egyetemi tanár, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Közgazdaságtan Tanszék, Budapest;
Nemzeti Köszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Közpénzügyi Tanszék, Budapest
Halmai.Peter@uni-nke.hu

*„...szükséges helyzetünk s körülményink tökéletes ismerete,
tudomány mind hazánkról, mind külföldről, s végre a józan
összehasonlításból szerkesztetett szisztémák életbe hozása.”*

Széchenyi István: *Hitel*

A Magyar Tudományos Akadémia 200 éves fennállásának alkalmából szervezett ünnepi rendezvénysorozat keretében 2026 februárjában az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya (a továbbiakban: GJO) programjaira kerül sor. A Magyar Tudományos Akadémia megalapításának 200. évfordulója egyben a GJO megalakulásának a 60. évfordulója. Az Osztályhoz tartozó tudományterületek természetesen már az Akadémia megalakulásakor jelentős súllyal képviseltették magukat, s mindvégig

¹ A program összeállítása és megvalósítása az Osztály közösségéhez tartozó számos kolléga hozzájárulása és együttműködése révén volt, illetve lesz lehetséges, akiknek felsorolására e helyen nincs lehetőség. Ezúton kívánok köszönetet mondani e cikk összeállításához nyújtott közvetlen támogatásért Badó Attilának, Báger Gusztávnak, Bayer Józsefnek, Csaba Lászlónak, Csutora Máriának, Demeter Krisztinának, Földi Andrásnak, Gál Zoltánnak, Hamza Gábornak, Hild Mártának, Hoffman Istvánnak, Kisteleki Károlynak, Kovács Erzsébetnek, Kovács Györgynek, Madarász Aladárnak, Mezey Barnának, Padányi Józsefnek, Sándorné Kriszt Évának, Sík Endrének, Spéder Zsoltnak, Tóth Pál Péternek és Vékás Lajosnak.

fontos szerepet töltötték be az Akadémia munkájában. Az Osztály küldetése már létrehozásakor sem kizárólag a két névadó tudományterület művelése volt, hanem valójában a társadalomtudományok döntő része e szervezeti egység szakmai illetékességébe került. Mindez kivételesen összetett, a többi akadémiai osztálynál heterogénebb tudományterületi portfóliót eredményezett.

A bicentenáriumi rendezvényhónap mottója Széchenyi Istvántól származik, s egyben a GJO tudományterületei számára is máig érvényes útmutatás. Az ünnepi hónap során számos tudományos és kulturális eseményre kerül sor. Azok átfogó képet nyújtanak az osztályhoz tartozó tudományterületek – közgazdaság- és gazdálkodástudomány, állam- és jogtudomány, szociológia, statisztika, demográfia, politológia, jövőkutatás, hadtudomány, nemzetközi tanulmányok – friss kutatási eredményeiről és sokszínű hagyományairól. Az egész hónapon át tartó rendezvénysorozat célja, hogy a tudományos közösség és az érdeklődő nagyközönség számára egyaránt betekintést nyújtson a gazdaság- és jogtudományok s az Osztályhoz tartozó további társadalomtudományi diszciplínák legújabb irányzataiba és kutatási eredményeibe. A programok között tudományos tanácskozások, kiállítások, könyvbemutatók, kerekasztal-beszélgetések és interdiszciplináris rendezvények is helyet kaptak. A részletes információk és naprakész programfrissítések az MTA 200 honlapján (<https://mta200.hu>) érhetők el.

Nyitóünnepség: jogtudomány és zeneművészet

A IX. Osztály ünnepi hónapja 2026. február 2-án 18 órakor kezdődik Kollár László Péter főtitkári nyitóbeszédével, Vékás Lajos előadásával és az MTA székházának aulájában elhelyezett időszaki kiállítás megnyitójával. Vékás Lajos „Joseph Haydn szerződésszegései és a szerzői jogvédelem kezdetei” című előadásának főhőse Joseph Haydn (1732–1809). A bécsi klasszikus zene nagy triászának első tagja abban a korban élt és alkotta maradandó műveit, amelyben a szerzői jogvédelem még éppen csak kezdő lépéseit tette. Az így kialakuló kaotikus körülmények között a szerzőknek – köztük a komponistáknak – maguknak kellett oltalmazniuk érdekeiket. Jogilag mellőzött helyzetükben többfrontos harcra kényszerültek: szinte reménytelen küzdelmet folytattak a zeneműkiadókkal műveik kellő anyagi elismeréséért, és egyidejűleg ugyancsak majdnem kilátástalanul védekeztek műveik jogtalan másolásával szemben. A rohraui bognármester fia, a lángeszű zeneszerző az életrevaló zsenik közé tartozott, aki nem eredménytelenül csatázott önző kiadókkal és csalafinta kopistákkal – bár néha ő is pórul járt. Az előadás zenei betéteit a *Classicus Quartet* adja elő.

Az ünnepi „tudományhónap” megnyitásával egy időben, 2026. február 2-án 17.30-kor nyílik meg a IX. Osztály kamarakiállítása az MTA székházának előcsarnokában. Mottója a rendezvényhónapével azonos. A magyar közgazdaságtudomány megalapítójától, Széchenyi Istvántól származó máig érvényes útmutatás. A kiállítás

gerincét azok a tematikus tablók képezik, amelyek az Osztály profiljába tartozó leg-
régebbi tudományokkal, az ókori rómaiak által megalapított jogtudománnyal kez-
dőddően előbb a 18. században kialakult újabb diszciplínák, nevezetesen a közgazda-
ságtudomány és a statisztika, majd a 19. vagy csak a 20. században létrejött újabb
tudományágak, például a szociológia és a politikatudomány felé fordulnak, hogy
utolsó tablóként ismét régi eredetre visszatekintő diszciplína, a hadtudomány zárja be
a kört. A tablók e szaktudományok hazai fejlődését az akadémiai tudományossággal
összefüggésben mutatják be. Alapvetően az elmúlt két évszázad kiemelkedő akadémi-
kusainak munkásságára, illetve legfőbb műveikre hívják fel a figyelmet. A tablókön
a szövegek mellett portréfotók és könyvcímlapok, továbbá az egyes tudományzakok
sajátosságait reprezentáló egyéb témájú fotók, illetve ábrák is szerepelnek. A tablók
anyagát számos vitrin egészíti ki, bennük az akadémikusok könyvei mellett olyan
különleges relikviákkal, mint Kornai János egyik amerikai akadémiai díszoklevele,
Mádl Ferenc és Sólyom László díszdoktori oklevelei és egyéb emléktárgyai, sőt
Thirring Gusztáv márvány tintatartókészlete is látható.

A fő tudományterületek akadémiai fejlődését áttekintő konferenciák

A tudományos közösséget és az Osztályhoz tartozó tudományágak iránt érdeklődő
szélesebb közönséget is célozzák a hónap keretében szervezett tudományos tanácsko-
zások. Köztük részben a GJO meghatározó jelentőségű tudományterületeinek elmúlt
két évszázadbéli akadémiai fejlődését áttekintő, részben pedig e tudományterületek
valamely konkrét, jelenleg is időszzerű témakörének feltárását célzó konferenciák
találhatók.

A kivételesen gazdag rendezvénysorozat a „Statisztikus, jövőformáló akadémi-
kusok életútja” című konferenciával indul 2026. február 3-án. Elsőként a reformkori
magyar statisztika első nagy alakja, Fényes Elek munkássága kerül a középpontba, aki
úttörő módon tárta fel Magyarország társadalmi és gazdasági viszonyait, dolgozta ki
az első hazai élettartam- és halálozási valószínűségi táblázatokat. Keleti Károly pedig
a magyar statisztika intézményes megszervezésével és módszertani megalapozásával a
tudományág új korszakát teremtette meg. A rendkívüli szervezőtehetségű, széles látó-
körű, európai szintű elméleti közgazdász munkássága nyomán a statisztika az állami
döntéshozatal nélkülözhetetlen eszközévé vált. Kőrösy József módszertani újításaival,
köztük indexszámítási eljárásaival nemzetközi hírnevet szerzett. A 19. század végé-
nek meghatározó statisztikusa, Jekelfalussy József a hivatalos statisztika újjászervezé-
sében és a népszámlálás módszertani fejlesztésében játszott kiemelkedő szerepet.
A 20. század kiemelkedő alakja, Theiss Ede pedig kiemelkedő közgazdász, egyúttal
a statisztika és a demográfia nemzetközileg is elismert művelője volt. Az akadémiai
jövő kutatás 50 éves történetének meghatározó személyiségei közül Szalai Sándor szo-
ciológus akadémikus, Kovács Géza és további jeles személyiségek munkásságát ismer-
hetik meg az érdeklődők.

„A magyar közgazdaságtudomány két évszázada. Gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai útkeresés, jeles elődök, vívmányok és veszteségek” című konferencia 2026. február 4-én az Osztály egyik meghatározó jelentőségű tudományterületének fejlődését tekinti át.

A magyar közgazdászok számára kettős ünnep az Akadémia alapításának bicentenáriuma. Bizonyos megszorításokkal ugyan, de két évszázadot ölel át a közgazdaságtudomány hazai művelésének a múltja is. Heller Farkas előadásának kezdő gondolatai az Akadémia tényleges működése megkezdésének centenáriumán (1925-ben) arra emlékeztetnek bennünket, hogy jelentős „megkésettséggel” és óriási hátrányokkal indult a tudományos előrehaladás küzdelmes kezdeti időszaka: „A közgazdaságtan és rokon tudományai terén alapításakor az Akadémia hazánkban majdnem teljesen munkálatlan talajt talált.” Széchenyi István művei a *Hitel*, a *Világ* és a *Stádium* ismertették meg és terjesztették szélesebb körben Adam Smith és követőinek eszméit. „A közgazdasági eszmekör tudományos elmélyítése, a külföldi tudomány eredményeinek közelebbi ismertetése és boncolgatása az áldozatkészségével alapított Akadémia tudósaira várt” – írta Heller Farkas.

A két évszázadra visszatekintő konferencia fő célkitűzése, hogy összképet nyújtson a magyar közgazdaságtudomány egységes előrehaladással vagy töretlen folytonossággal nem jellemezhető múltjáról. Ennek megfelelően a konferencia programja több szempont figyelembevételével a történetet feldolgozó átfogó művekben szereplő hívószavak alapján formálódott. A történeti folyamatokat követő, tematikusan összeállított programban a „megkésettségből” adódó kihívások és lehetőségek, az elméleti és az ezzel sokszor szorosán összefüggő gazdaságpolitikai útkeresés nehézségei, a nemzetközi beágyazottság sajátosságai, a kiemelkedő egyéni tudományos teljesítmények, a tudós professzorok és tanítványaik kapcsolata, a kortársak egymás közötti vitái és a nemzetközi megmértetés mellett helyet kapnak a történelmi fordulópontok tudományosságot érintő veszteségei és a kényszerpályákból egyéni menekülőúton elinduló sikeres teljesítményei. Az előadások többek között betekintést nyújtanak Széchenyi Istvántól kezdve Kautz Gyulán és Földes Bélán át Heller Farkas, Navratil Ákos és kortársaik életművébe, Káldor Miklós, Balogh Tamás, Scitovsky Tibor és Balassa Béla külföldön sikeresen folytatódó pályafutásába, a szocialista tervgazdasággal foglalkozó közgazdászok, valamint az 1960-as évek után kiemelkedő Bródy András, Zalai Ernő és a Nobel-díj közelségébe került Kornai János munkásságába.

A konferencia megnyitójában Halmai Péter a hazai közgazdasági gondolkodás elmúlt két évszázada tudományos vizsgálatának jelentőségét, illetve Széchenyi István gondolatainak időszerűségét húzza alá. A rendezvény I. blokkja a főáramú és a régióspecifikus közgazdaságtanból egyaránt merítő „középutas” magyar tradíció kialakulását és formálódását követi végig a reformkortól a második világháborúig. Előadók: Kovács György és Hild Márta. A II. blokk a gazdaságpolitikai kihívásokra adott elméleti reflexiókat, a nagy világgazdasági válság korának új problémafelvetéseit és az addigi tudományos eredményeket romba döntő 1948–1949-es évekbeli ideológiai fordulat következményeit eleveníti föl. Előadók: Botos Katalin és Sipos Béla. A III. blokk az említett

nemzetközi hírű elvándorlókkal foglalkozik, akik bár tanulmányaikat a második világháborút megelőzően itthon végezték, tudományos munkásságukat külföldre távozva folytatták. Pályáivüket Oblath Gábor és Farkas Beáta előadása mutatja be. A konferencia IV. blokkjában a második világháború utáni közgazdaságtudomány fejleményei, a gazdaságelméletben és gazdaságpolitikában bekövetkezett „rendszerátalakítások” három témaköre kapott helyet, a matematikai közgazdaságtan és a makroökonómia művelőinek munkássága, az 1945–1989 közötti szocialista tervgazdaság közgazdaságtanának problémái, továbbá önálló előadás keretében Kornai János nemzetközi szinten elismert életműve. Előadók: Kőhegyi Gergely, Kovács János Mátyás és Csaba László.

„A Magyar Tudományos Akadémia a jogtudományért” című konferencia 2026. február 5-én a jogtudomány és az Akadémia kapcsolatát helyezi a középpontba. Az esemény célja, hogy megmutassa: a magyar jogtudomány fejlődése és az Akadémia története a kezdetektől fogva szorosan összefonódik, s e kapcsolat mindvégig meghatározó szerepet játszott a tudományos gondolkodás, a jogrendszer és a társadalmi modernizáció alakulásában. A rendezvény a hagyományok felidézése mellett arra is törekszik, hogy a szélesebb közönség is közérthető, történeti és társadalmi kontextusba ágyazott képet kapjon a jogtudomány akadémiai beágyazottságáról.

Hamza Gábor előadása az Akadémia megalapításának körülményeit és a jogtudomány kezdeteit idézi fel, különös tekintettel arra, miként vált a tudományos intézményrendszer a modern magyar jogélet egyik legfontosabb keretévé. A program további előadásai a magyar jogtudomány különböző területeinek fejlődését tekintik át: Vékás Lajos a magánjogtudomány kontinuitását és diszkontinuitását elemzi, míg Benke József az Akadémia és a magánjog kapcsolatát tárgyalja. Szabadfalvi József a közjogtudomány akadémiai műhelyeinek szerepét mutatja be. A délelőtti program záró előadója Kukorelli István, aki Széchenyi István akadémiai beszédét és annak jogi szellemiségét elemzi.

A délutáni szekció a büntetőjogi tudományokhoz tartozó előadásokkal folytatódik. Tóth Mihály a büntetőtudomány történetének kevésbé ismert fejezeteit ismerteti, míg Lévy Miklós az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének törekvéseit mutatja be a kriminológia területén. A történeti jogtudomány szerepéről Földi András tart előadást, majd Pókecz Kovács Attila zárja a tudományos programot a két Kazinczy és az Akadémia kapcsolatát bemutató előadásával.

Az esemény nem csupán tudományos visszatekintés, hanem a magyar jogtudományi közösség önreflexiója is: alkalom arra, hogy a résztvevők mérleget vonjanak az elmúlt 200 év eredményeiről, és kijelöljék a jövő kutatási irányait. A konferencia célja, hogy a jogtudomány akadémiai szerepének történeti dimenzióin túl a tudomány társadalmi felelősségéről, értékközvetítő szerepéről és nemzeti kulturális beágyazottságáról is párbeszédet kezdeményezzen.

A 2026. február 11-én megrendezésre kerülő, „Statisztika és jövőkutatás a gazdaság- és jogtudományokban” című konferencián először a hazai jövőkutatás fejlődéstörténetének szakaszai, a hazai társadalmi előrejelzések tudományági kapcsolódásai állnak a középpontban, majd a statisztikai módszertani fejlesztések, az intézményi gyakorlat és a döntéshozatal összekapcsolásának lehetőségeit tekintik át.

Igazságosság és méltányosság

Az „Igazságosság és méltányosság. Rézler Gyula emlékére” című konferencia 2026. február 10-én egyrészt tisztelgés a magyar tudósok, a Magyar Tudományos Akadémia két évszázados működése előtt, másrészt elismerése annak a sokrétű elméleti és gyakorlati tevékenységnek, amely Rézler Gyula (1911–2001) akadémikus nevéhez kötődik. A konferencia elején Tóth Pál Péter röviden méltatja a tudós és mecénás Rézler Gyula életét. Pléh Csaba „Igazságosság és méltányosság a mai pszichológia emberképében” című előadását Csepeli György korreferátuma követi. Szakadát István „A magyar Akadémia 200 éve” című előadása az MTA 200 éves történetének meghatározó elemeit idézi fel.

Délután a munka szekcióülések keretében folytatódik. Az 1. szekció Valuch Tibor elnökletével „A munkásság társadalmi integrációja. Létezik-e még munkásosztály?” című kérdéskört elemzi. Ezzel párhuzamosan a 2. szekció Kiss György vezetésével a „Munkajog elméletben és a gyakorlatban a mai Magyarországon” témakört vitatja meg. A 3. szekció keretében Krémer András vezetésével „A munkaügyi döntőbíró szerepe a hazai gyakorlatban” című témakört tekintik át. Végül az előbbivel párhuzamosan a 4. szekció Hanyu Henrietta és Krémer András elnökletével a „Rézler Gyula, a mecénás – a Rézler Gyula Alapítvány és a Rézler Gyula Mediációs Intézet tevékenysége” címmel kerül sorra.

Alapvető gazdasági és társadalmi kihívások nemzetközi és hazai dimenzióban: globalizáció, fenntarthatóság, európai integráció, idősödés

A 2026. február 12-ére tervezett, „Globalizáció, deglobalizáció a XXI. században” című konferencia délelőtti blokkjában a globalizáció jelenlegi, átfogó gazdasági kihívásai és perspektívái, a délutániban pedig a globalizáció nemzetközi politikai problémái állnak a középpontban.

A globalizáció meghatározó mozzanatai a globális gazdaság egyes alkotóelemeit összekötő áramlások és hálózatok. A 2008–2009. évi nagy pénzügyi és gazdasági krízis után a termékek kereskedelmi áramlása és a nemzetközi pénzügyi áramlások dinamikája átmenetileg megtört. Egyidejűleg megtorpant a kiszervezés folyamata. Napirendre került az értékláncok átalakításának, újjászervezésének az igénye. Előbbi tényezők további impulzusokat kaptak az újabb külső, közöttük geoökonómiai és geopolitikai, illetve pandémiás sokkok következtében. Az egymást erősítő sokkok miatt a legutóbbi évek folyamatait gyakran polikrízisként, elhúzódása miatt pedig permakrízisként jellemzik. A változásokat sokan a globalizáció megtorpanásaként értékelik. A jelenlegi és a következő időszak tartalmát tekintve elterjedt a deglobalizáció hipotézise. Délelőtt öt előadó szerepel (Chikán Attila, Csaba László, Halmai Péter, Sass Magdolna, Tomka Béla). Először rövid (egyenként 15 perces), problémaorientált előadások hallhatóak, majd (mintegy 90 percben) – a délutáni blokkhoz hasonlóan – panelvitára kerül sor. Utóbbiban négy előadó válaszol, egy pedig kérdezőként szerepel.

A globalizáció gazdasági dimenziója mellett igen fontosak a társadalmi következményei is. A délutáni szekció előadásai a globalizációs folyamat néhány fontosabb társadalmi hatását elemzik. Matus János a globalizáció nemzetközi rendszerre gyakorolt hatását és a vele járó biztonsági kockázatokat tárgyalja, Spéder Zsolt a globalizáció hatására változó demográfiai tendenciák bemutatására vállalkozik, Polónyi István a globalizáció oktatásra gyakorolt hatását vizsgálja, Bayer József pedig a globalizáció és a geopolitika változó viszonyát elemzi. A globalizációs folyamat jelentősen átrajzolja a hagyományos geopolitikai térképeket. Az új világrend igénye ugyanakkor a fenyegető anarchia rémét idézi fel, amellyel szemben csak a nemzetközi rendszer intézményi reformjai jelenthetnek kiutat, elhárítva a mai válság potenciálisan katasztrofális kimenetelét.

„A gőzgépektől az AI-ig: hogyan építhető fenntartható gazdasági modell a modern technológiákra?” című, 2026. február 17-én megrendezésre kerülő konferencia kiindulópontja a 150 éve megfogalmazódott, ún. „Jevons-paradoxon”, amely szerint a technológiai hatékonyság növelése nem megoldja, hanem bizonyos értelemben növelheti az erőforrások szűkösségét. Korunkban felmerülhet a kérdés: vajon a mesterséges intelligencia minőségi különbséget hoz-e majd a környezeti problémák kezelésében?

Halmai Péter bevezető előadásában makrogazdasági perspektívába helyezi a gazdasági fejlődés, fenntartható fejlődés, technológiai fejlődés kérdéskörét. Csutora Mária bemutatja a Jevons-paradoxont és a technológiai fejlődéssel kapcsolatos újra és újra fellángoló vitákat, és felvet néhány alapvető kérdést: Volt-e valaha is fenntartható a gazdaság? A környezeti hatékonyság és a környezeti hatásosság egymással szemben álló paradigmák? A demográfiai változások, a biológiai diverzitás megőrzése milyen interakcióban áll a technológiai fejlődéssel? Kerekes Sándor és Csáki Csaba előadásai a szélesebb témakörbe tartozó, alapvető dilemmákat fogalmazzák meg. Nemeslaki András szerint az „AI bias” és az „excessive automation” problémái azt jelzik, hogy a technológiai fejlődés nem mindig emberközpontú, s ha a döntéshozók nem teremtenek megfelelő ösztönzőket, az innováció a produktivitás növekedése mellett a társadalmi egyenlőtlenségeket is elmélyítheti. Köves Alexandra a következő kérdésre keres választ: meg tudunk-e határozni olyan társadalmi víziót és beavatkozási lépéseket, amelyek az emberiséget és a természeti környezetet egyszerre szolgáló mesterséges intelligencia képét vetítik előre? Az előadásokat követően panelbeszélgetésre kerül sor, amely a fenntarthatósági és digitális kettős átmenet vállalati kihívásait veszi sorra. Meghívottak: Kő Andrea, Losonci Dávid, Dobos Imre, Dombi Mihály és Málóvic György. A beszélgetést Ásványi Katalin és Harangozó Gábor moderálja.

A 2026. február 19-én megrendezendő, „Az európai integráció perspektívái a legújabb kihívások tükrében” című konferencia délelőtti blokkjában az európai integráció jelenlegi, átfogó kihívásai és perspektívái állnak a középpontban. A délutániban pedig egyetlen, kivételesen bonyolult és időszerű szakpolitikai terület, az iparpolitika a fő téma.

Az európai integráció jelenleg kivételes erejű kihívásokkal néz szembe. A permakrízis időszakában súlyos külső – poszt-Covid-, geoökonómiai, geopolitikai – sokkok,

egyidejűleg belső strukturális problémák igényelnek hatékony válaszokat. Utóbbiak között az európai versenyképesség, a növekedési modell kifulladás, az akadozó konvergenciamechanizmus, az európai reformok vontatottsága, az intézményi rendszer problémái és további kardinális kérdések találhatók. A töbttényezős krízis egyúttal cselekvési kényszert, lehetőséget is jelent az európai integráció megújítására. Alapvető igény a jelzett kihívásokra reflektáló új európai narratíva körvonalazása. Központi jelentőségű kérdés: hogyan lehet az EU a 21. században is életképes, hatékony, növekvő és mélyülő integrációs keret?

A délelőtti blokkban öt előadó szerepel (Csaba László, Darvas Zsolt, Halmai Péter, Martonyi János, Székely István Pál). Először rövid (egyenként 15 perces), problémaorientált előadások, majd (mintegy 90 percben) panelvita szerepel a programban. Utóbbiban négy előadó válaszol, egy pedig kérdezőként szerepel.

Az Egyesült Államok és Kína közötti növekvő ellentét korlátozó intézkedések, illetve a technológiaintenzív ágazatokban (félvezetők, zöld technológiák stb.) támogató iparpolitikák alkalmazásához vezetett. A kereskedelmi dinamikában megnőtt a geopolitikai megfontolások súlya. Az EU-tagállamok is – a növekedés és a termelékenység fellendítése, a versenyképesség növelése érdekében – egyre inkább az *iparpolitika* felé fordulnak, miközben felgyorsítják a zöld átállást, a korlátozott költségvetési mozgástér mellett. Évtizedeken át tartó szkepticizmus után a közgazdászok és döntéshozók részéről újra viták és kutatások indultak az iparpolitika költségeiről és hasznáról. Európában az iparpolitikai transzferek az elmúlt évtizedben folyamatosan, ám tagállamonként eltérő ütemben emelkedtek. E diszparitások veszélyeztethetik az egyenlő versenyfeltételeket a belső piacon. Alapvető kérdésként merülhet fel: ha az iparpolitika közgazdaságtani szempontból indokolt Európában – például a piaci kudarcok korrigálására –, akkor azt milyen szinten kellene koordinálni? Európa teljesen integrált egységes piaccá alakítása – az EU versenyjogi szabályaival teljes összhangban maradván – lehetőséget teremtene a piaci erők révén történő konszolidációra és méretnövekedésre. Fontos lehet az autonóm infrastruktúrák létrehozására és a nagy technológiai vállalatoktól való függőség csökkentésére irányuló nemzeti és uniós szintű erőfeszítések összehangolásának az igénye. E beruházások minden tagállam számára előnyösek, ugyanakkor egyetlen ország sem képes azokat önállóan megvalósítani. E logika szerint az iparpolitika uniós szintű integrációja európai közjavakat eredményezne: ez elengedhetetlen az átütő erejű technológiai fejlesztéshez, az erőforrások hatékony allokációjához, az egységes piacon belüli versenytorzulások elkerüléséhez, valamint az EU-n kívül fokozódó geopolitikai feszültségek kezeléséhez. A konferencia délutáni blokkjában öt előadó szerepel (Braun Erik, Éltesítő Andrea, Farkas Beáta, Györffy Dóra, Voszka Éva). Az előadások után (mintegy 90 percben) panelvitára kerül sor.

A „Felzárkózás és az EU-integráció dinamikái Magyarországon: gazdaságpolitikai és regionális kihívások” című, 2026. február 23-i konferencia célja hazánk felzárkózásának és az európai integrációhoz való alkalmazkodásának átfogó elemzése a 21. századi gazdasági, politikai, klímapolitikai és technológiai kihívások összefüggésében. Központi kérdése a differenciált felzárkózás, amely rávilágít arra, hogy az EU keleti kibővülését

követő két évtizedben a régió országainak fejlődési pályái jelentősen eltértek egymástól, s az integráció mélysége, az intézményi felkészültség és a gazdaságszerkezeti adottságok meghatározó módon hatottak a konvergencia ütemére. A következő fő tudományos kérdések állnak a középpontban: Magyarország fejlődési pályája miként illeszkedik az európai gazdasági struktúrákhoz, illetve hogyan befolyásolják a nemzetközi értéklánccok, a fejlesztéspolitikai döntések és a globális válságokra adott intézményi válaszok a konvergenciafolyamatokat? A tudományos párbeszéd lehetőséget nyújthat a felzárkózás előtt álló fő korlátok, az integrációs pozíció változásai és a jövőbeli szakpolitikai irányok azonosítására. Előadók: Halmai Péter, Pálné Kovács Ilona, Darvas Zsolt, Gulácsi Gábor, Oblath Gábor, Györffy Dóra, Koller Boglárka, Sebestyén Tamás, Gál Zoltán, Lux Gábor, Szalmáné Csete Mária és Deák András György.

Az „Idősödés: új kihívás a gazdaság és társadalom számára” című konferencia 2026. február 26-án – amely egyúttal a GJO tudományünnepi hónapjának zárórendezvénye – kivételesen időszerű témaköröket tárgyal, az azonos című Nemzeti Kutatási Program első eredményeire alapozva. A demográfiai folyamatok valamely gazdaság és társadalom kardinális jelentőségű jellemzői. A népesség nagysága és korösszetétele a gazdasági teljesítmény és a társadalmi életviszonyok tekintetében is alapvető jelentőségű. A termékenységi ráta, a várható élettartam és a migráció alakulása a népesség nagysága és korösszetétele változásának kulcsfontosságú hajtóerői. A fejlett és a közepesen fejlett országok lakosságának korstruktúrája drámai módon megváltozik. Egyre inkább az idősebb emberek teszik ki a népesség növekvő hányadát. A népességi piramis alakja fokozatosan megváltozik: piramisból pillérré alakul. Lényegében e rendkívül széles körű hatásokkal járó irányzat az *idősödés*. Már évtizedek óta jelen van, ám a következő évtizedekben bontakozik ki igazán. A demográfiai folyamatok az egyes gazdaságok és társadalmak alapvető tényezői. A gazdasági fejlődés különböző szintjein lévő országok eltérő demográfiai folyamatokkal szembesülnek. A társadalom idősödése a fejlett gazdaságok egyik fő demográfiai folyamata. A jövőben multiplikatív módon fejtheti ki hatását, s a fejlődő gazdaságokra is kiterjedhet.

A konferencia I. blokkjában a témakör demográfiai összefüggései állnak a középpontban. Bálint Lajos az időskori halandóság hazai helyzetét tekinti át. Napjainkban a (területi, társadalmi) halandósági egyenlőtlenségeket egyre jelentősebb mértékben az időskori mortalitás terén elért sikerek határozzák meg. Gál Róbert az idősödő társadalom paradox hazai jellemzőjét elemzi. Az elmúlt két és fél évtizedben Magyarország népessége ugyan számottevően idősödött, ám az idősnek tekinthetők aránya nem nőtt. Az aktív életszakasz és az időskor határa jelentősen felfelé toldott: emelkedett a munkaerőpiac elhagyásának átlagos életkora (másként fogalmazva: az effektív nyugdíjkorhatár vagy kilépési életkor). Spéder Zsolt az időskorhatár meghatározásának következményeit tárja fel. Alapvető kérdés: megváltoznak-e a társadalmak idősödésének jegyei? Felmerülhet valamiféle „szubjektív időskorhatár” meghatározása a 65 év és a prospektív várható élettartam mint időskorhatár között.

A konferencia második, makroökonómiai blokkja elsősorban a növekedési elmélet és a közpénzügyek releváns összefüggéseire s azok gazdaságpolitikai hatásaira

összpontosít. Az előadók (Halmai Péter, Marton Ádám, Czecezi Vivien és Horváth Gábor) a növekedési potenciál és az idősödés, kiemelten az idős kori munkavégzés, a termelékenység változása és a fenntartható növekedés témakörein túl behatóan elemzik az idősödésnek a közpénzügyek fenntarthatóságára gyakorolt hatásait is. Az idősödő társadalom különböző csatornákon komplex folyamatként hat a termelékenység alakulására. A demográfiai változások a munkaerőpiac szerkezetét, a tudás- és tapasztalati tőke szerepét, a beruházási és innovációs kapacitást, a technológiai alkalmazkodást is átalakíthatják. A gyorsuló ütemű idősödés fokozódó nyomás alá helyezi a közpénzügyi folyamatokat. A demográfiai változások a társadalom fogyasztási és megtakarítási szerkezetének átalakulása, valamint a munkaképes korú népesség arányának csökkenése révén a költségvetés kiadási oldala mellett a bevételi oldal sérülékenységét is növelik. Mindezek miatt a fenntartható fiskális pálya lehetséges irányai és korlátai kiemelt figyelmet igényelnek.

A konferencia III. blokkja a nyugdíj kutatás különböző dimenzióit tekinti át. A társadalombiztosítási folyó finanszírozású nyugdíjrendszerek többféle kockázatot fedeznek. A nyugdíj folyósítása során az egyéni élettartam hosszának kockázata mellett az egész társadalom idősödése is fedezendő. Ehhez szolgáltatással vagy befizetéssel meghatározott nyugdíjrendszer is választható, ahogyan ezt Kovács Erzsébet előadása bemutatja. A magyar nyugdíjrendszer rövid és középtávú kihívásait rendre modellezzik a szakértők. Reiff Ádám előadásában áttekinti, hogy az elmúlt évtizedben megfogalmazott feltevések és eredmények mennyiben (nem) érvényesek. Branyiczki Réka arra keresi a választ, hogy méltányosnak és igazságosnak tartják-e a megkérdoztetek a hazai nyugdíjrendszert. A nyugdíj megállapítása és emelése többféle szakmai eljárással valósulhat meg. Ezek közül a degressziót és a vegyes indexálást modellezve ismerteti azok hatását Simonovits András. A munkaerő nemcsak járulékfizető, hanem saját fenntartását, az ehhez szükséges költségeket is mérni szükséges. Tóth G. Csaba nemzetközi összehasonlítás alapján mutatja be (Gál Róbert Ivánnal közös) eredményeit. A növekvő várható élettartam a csökkenő halandóság hatását tükrözi, ami azonban egyidejűleg nehezíti a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát. Ezért módszertanilag is kihívás a korrekt mortalitási projekciók készítése. Vékás Péter több populáció együttes mortalitási előrejelzésével új eljárást mutat be. A nyugdíjrendszer kihívásaira paraméterek változtatásával vagy új elvi megközelítéssel kereshetjük a választ. Ez utóbbira készített tanulmányát mutatja be Banyár József, aki a gyermeknevelést megtérülő (humántőke-)befektetéssé változtatná.

Könyvbemutatók

A rendezvénysorozat keretében február 18-án két, az akadémiai tudományosság szempontjából különösen fontos könyvbemutatóra kerül sor. Egyrészt a *Portrék a Magyar Tudományos Akadémia tagjairól I–IV.* (főszerkesztő: Hamza Gábor. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2021–2025) sorozat legújabb, negyedik kötetének bemutatójára. A négy kötetben kiemelkedő, többségükben hazai, elsősorban a jogtudomány, illetve

a közgazdaságtudomány, a statisztika és a szociológia területén maradandó életművet hátrahagyó, kimagasló jelentőségű tudósok életrajza, nemzetközileg is ismert és nagyra értékelt munkásságának átfogó, értékelő jellegű elemzése kapott helyet. Az Akadémia néhány, a magyar tudományos élettel kapcsolatban állt külföldi, tiszteleti tagjának portréja is szerepel benne. A tiszteleti tagok Magyarországhoz is kapcsolódó tudományos munkássága szemléletes dokumentuma a magyar tudományos élet immár két évszázados múltra visszatekintő nemzetközi beágyazottságának és az MTA kivételesen széles körű, európai és Európán kívüli országokat egyaránt átfogó nemzetközi kapcsolatrendszerének. A négy kötetben szereplő magyar és külföldi akadémikusok portréi kitűnő dokumentumai a Magyar Tudományos Akadémia hazai és nemzetközi tudományos életben betöltött kiemelkedő szerepének.

A Magyar Tudományos Akadémia katona tagjai (szerkesztette: Padányi József és Hausner Gábor. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2025) című kötetben 26 katona tudós életútját, eredményeit, esetleges kudarcait foglalták össze a szerzők. 26 katona, 26 akadémikus, 26 eltérő, de mindig változatos pályafutás. A bemutatott katona tudósok között hadtörténészek, hadmérnökök, zoológus, orvos, irodalmár, műfordító, filozófus, őstörténész, matematikus és nyelvész egyaránt található. Ám munkásságuk a hadtudománynak is részét képezi. Már a Magyar Tudós Társaság alapítása is katonához köthető, így a honvédelme és az Akadémia története elválaszthatatlan egymástól. Ahogy az egyik jeles akadémikus katona, Tanárky Sándor fogalmazott 1838-ban: „Amint a dolgok most állanak, Európában nemzeti függetlenséget hadi erő, hadi erőt hadtudományos műveltség, ebbeli tökélyt a három alaperő egyenlő kifejtése s munkásságba tétele nélkül még csak képzelni sem lehet.” A könyv kiadásával a szerzők egyszerre tisztelegnek a Magyar Tudományos Akadémia, a magyar hadtudomány és annak művelői előtt, emlékezve és emlékeztetve azokra a katonákra, akik karddal és tollal is küzdöttek hazájuk függetlenségéért, a nemzet fennmaradásáért. Az életrajzokat Balla Tibor, Csikány Tamás, Hausner Gábor, Hermann Róbert, Horváth Miklós és Padányi József vetette papírra.

Tudomány és művészet

Az ünnepi hónap megnyitó rendezvénye a jogtudományt és a zeneművészetet kapcsolja össze. 2026. február 18-án 18 órakor pedig „A költészet és a tudomány kölcsönös kihívásai. Báger Gusztáv kísérleti világa Sipos Lajos szemüvegén keresztül” című rendezvényre kerül sor. Báger Gusztáv közgazdász, József Attila-díjas költő Sipos Lajos Széchenyi-díjas irodalomtörténésszel beszélget. Az elhangzó verseket Ötvös András színművész, a Vígszínház tagja adja elő. Az első ciklus a költészet és tudomány egymásrautaltságai, kölcsönhatásai közül először a gondolkodásformák és -módok, majd a beszéd- és írásmódok jelentőségére mutat rá. A gondolkodásformák közeledési igénye első lépésként Hamvas Béla és Lewis Mumford pályaképével, majd a közelmúltból Juhász Ferenc természetepozzával illusztrálható. A jelen és jövő költészeti kihívásait pedig a mesterséges intelligencia hatásaival és a fenntartható fejlődés elméletével és gyakorlatával összefüggésben exponálják. A második ciklus Báger Gusztáv *Tovább*

is van című, háromnyelvű (magyar, angol, német) kötetét (Budapest: Magyar Napló, 2025) mutatja be, kiemelten a közjót és a fenntartható fejlődést érintő verseket. A harmadik ciklusban pedig Báger Gusztáv „közgazdasági” és globális szemléletű versei hangzanak el.

Tudományos ismeretterjesztő programok

A gazdaság- és jogtudományok, a hozzájuk kapcsolódó újabb társadalomtudományok ismeretanyaga nem nélkülözhető a hazai és a nemzetközi közegben való eligazodásban. E területek művelői is alapvető feladatuknak tekintik a szélesebb közönség tájékoztatását. A tudományos ismeretterjesztéshez jó szolgálatot tehetnek egyéb formák mellett a vetélkedők. De e célt segítheti a film és a dráma műfaja is. Mindezekre egyaránt találhatunk példát a GJO ünnepi hónapjában.

A „hasrabeclés” interaktív játékban olyan statisztikai kérdéseket tesznek fel, amelyekre egy átlagember (a játék szempontjából az az ember, aki nem olvasgatja a Központi Statisztikai Hivatal évkönyveit) nem tudhatja a választ. Tehát a jó választ „hasrabeclés” útján próbálja megtalálni. Ezt a módszert úgy kell elképzelni, mint a hasraütés és a becslés között kifeszített kontinuum egy köztes pontján elhelyezhető módszert. A „hasrabeclés” során tehát a játékosnak össze kell szednie a tudását, és annak elemeit úgy kell továbbgondolnia, majd összeillesztenie, hogy abból valóságközeli valóságot tudjon előállítani. A játék egy órája alatt a játékmester tíz kérdést tesz fel. A jó válasz nem a maximális pontosság, hanem a viszonylagos igazság és a szellemes, meggyőző magyarázat. A játék a Delphi-módszer logikáját követi: előbb megbeszéljük, hogy mi pontosan a kérdés, aztán a résztvevők elvégzik a hasrabeclést, s végül megadják a „hasrabeclült” értékeket. A játékmester ezeket felírja a táblára, s a csoport megpróbál egyetértésre jutni, hogy a közös tudás alapján mi lehet a jó válasz. A legtöbb jó választ adók életük hátralévő részében büszkén viselhetik a „Kiváló Hasrabeclő” címet, s mutogathatják az ezt igazoló oklevelet. A vetélkedőre február 12-én kerül sor. A játékmester Sik Endre szociológus.

A „Képzelt világok – valódi jogi, politikai és társadalmi kihívások (és válaszok)?” című ismeretterjesztő és tudomány-népszerűsítő előadások célja, hogy – támaszkodva a korábbi ismeretterjesztő könyvekben (így az Athenaeum Kiadó által gondozott fantasztikus/képzelt/kitalált/párhuzamos világok és univerzumok tudományos ismeretterjesztő sorozatában, amelynek elkészítésében az előadók is közreműködtek) és online előadásokban megjelenő előzményekre – a tudományos-fantasztikus irodalom, filmek és sorozatok világában megjelenő konfliktusok, események kapcsán mutassa be a jogtudomány, a közigazgatás-tudomány, részben a politikatudomány, illetve a szociológia által vizsgált kérdéseket, az egyes tudományágak módszereit és legfontosabb eredményeit.

A program keretében egy-egy népszerűbb mű, így például Frank Herbert *Dűne* regénysorozata és az abból készült filmek, a *Csillagok háborúja* (*Star Wars*) univerzuma, valamint Terry Pratchett *Korongvilág* sorozatának egy-egy ismertebb jelenetéhez,

eleméhez kötődően kerülhet sor valamely jogi, közigazgatási, politikai vagy társadalmi kérdéskör elemzésére, s e kérdések a IX. Osztály tudományterületeihez kapcsolódó megközelítése, módszertana és eredményei bemutatására. A program olyan művekre épít, amelyek egyrészt komplex társadalmi, politikai és jogi kérdésekről is szólnak, mint amilyen az elnyomás, a zsarnokság, a demokrácia, a technológiai fejlődés és az azokra adott társadalmi reakciók, az egyes államszerkezeti és politikai rendszerek kihívásai, az elnyomás mikéntje és az ellene folytatott küzdelem. E művek, bár képzelt világokban játszódnak, jelentős mértékben merítettek a valódi világok tapasztalataiból – például a Római Birodalom, a Közel-Kelet, a reneszánsz Itália, a 19. századi Anglia eseményeiből és fejlődéséből. E munkák ráadásul szélesebb körben ismertek, s a rajongói körük is változatos és széles társadalmi és életkori spektrumot fog át, így vizsgálatuk közös keretrendszeret kínál a középiskolás korosztálytól kezdve a középkorú és szenior korosztályokig.

A kérdéskörök összetettségére figyelemmel két előadásra kerül sor. Az első előadás február 6-án „Birodalom versus Köztársaság a *Star Wars* univerzumban – Jogi és társadalmi struktúrák a *Csillagok háborújában* és a *Korongvilág* univerzumában” címmel olyan témákra összpontosít, mint a demokrácia, az előtte álló kihívások és veszélyek, az autoriter kormányzás kiépülése és működése, valamint a zsarnoki rendszerekkel szembeni ellenállás, annak stratégiai és az „ellenállás melankóliája”. A február 19-ei második előadás a „Milyen jogi és társadalmi kérdések feszülnek a *Dűne* világában?” címet viseli. Középpontjában a technikai fejlődés és az arra adott válaszok, a fejlett technikához kötődő centralizáció, a monopóliumok gazdasági, jogi és igazgatási kihívásai és az állami gazdasági kontroll, valamint a forradalom különböző jogi és igazgatási aspektusai állnak.

A program előadói olyan oktatók és kutatók, akik amellet, hogy szakterületük – a jogtörténet, a közigazgatási jog és a szociológia – elismert szakemberei, ismerői és rajongói az említett műveknek: Sik Endre szociológus, Hoffman István közigazgatási jogász és Kisteleki Károly jogtörténész.

Izgalmas, egyben az ismeretterjesztésre is különösen alkalmas műfaj a történelemben lejátszódó perek bemutatása, a perjátszás. E téren kiemelkedő eredményeket ért el az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Állam- és Jogtudományi Karán Kisteleki Károly szakmai irányításával működő, fennállásának immár 20. évfordulóját ünneplő Perjátszó Kör (PK). A kezdeti dokumentumjáték jellegű előadásoktól a klasszikus színházi formák felé mozdultak el, miközben a Perjátszó Kör megőrizte a perjáték műfajának egyediségét, és egyben innovatívan tovább is fejlesztette.

Előadásai nem egyszerű tárgyalásszimulációk, hanem komplex darabok, amelyek középpontjában egy-egy történelmi vagy irodalmi per áll. Az előadások során a nézők nemcsak magát a pert, hanem a főszereplők életét, a per előzményeit és a korszak hangulatát is megismerhetik, így a jogi háttér ismerete nélkül is teljes értékű színházi élményt kapnak. A társulat aktív joghallgatókból és végzett jogászokból áll. Minden előadást tudományos kutatás előz meg. Az előadások nem csupán szórakoztatóak, hanem történelmileg és jogtörténetileg is hitelesek, így valódi ismeretterjesztő

értéket képviselnek mind a jogászközösség, a jogászhallgatók, mind a laikus közönség számára.

Az ünnepi hónap keretében 2026. február 25-én a PK felújítva színpadra állítja azt a perjátékot, amellyel 20 évvel ezelőtt elkezdte tevékenységét: *Hadvezér, eretnek, szent – Jeanne d’Arc pere*. Az előadás – amelynek színhelye az ELTE Aula Magna – a középkori Franciaország egyik legmeghatározóbb és legvitatottabb peres eljárását mutatja be, amelynek során Jeanne D’Arcot, az „orléans-i szüzet” eretnekséggel és boszorkánysággal vádolták. A dramatizálás során a társulat a történeti forrásokat, a per jegyzőkönyveit és beszámolóit hűen felhasználva mutatja be e híres pert, kiemelve jogi, társadalmi és emberi tanulságait.

Az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya abban a reményben valósítja meg a bemutatott ünnepi programját, hogy az egyrésztől hozzájárulhat a gazdaság- és jogtudományok, valamint az azokhoz kapcsolódó további társadalomtudományi területek akadémiai tudományosságban betöltött szerepének megvilágításához, másrészt egyes kivételesen időszerű, e tudományterületek illetékességébe is tartozó problémakörök mélyebb áttekintéséhez és megvitatásához. Végül szívből reméljük, hogy a rendezvények tudományos értékeik mellett egyúttal tartalmas szórakozást is nyújthatnak az érdeklődőknek.